

Klarspråk.

BULLETIN FRÅN SPRÅKRÅDET NUMMER 2016 | 1

Bild och text i samspel

Många anser att bilder kan förstås intuitivt och att de säger mer än tusen ord och därmed kan överbrygga språkliga barriärer. I själva verket krävs det

ofta mer än tusen ord för att förstå och använda bilder. För att kunna avläsa en instruktionsbild och begripa dess innehåll krävs det att man kan identifiera enskilda detaljer, sätta samman dessa

till en helhet och tolka avsikten med bilden.

Instruktionsbilder eller beskrivningar av händelseförlopp återges ofta i form av bildserier, men det är inte främst i de enskilda bildrutorna som förändringarna sker, utan det är mellan bildrutorna. Det innebär att läsaren måste kunna föreställa sig vad som förorsakat förändringen genom att tolka de enskilda bildrutorna. För det krävs ord!

Bild och text i samspel innebär inte att bilden visar en sak och texten berättar en annan, det handlar om att bilden kommenteras och diskuteras i texten eller förses med förklarande bildtext. Bilden talar inte sitt tydliga språk, den är mångfacetterad och ger förslag till möjliga tolkningar. Därför bör bilder som har en klar avsikt samspela med text, särskilt i mångkulturella sammanhang där bilder kan förstås på många olika sätt.

*Yvonne Eriksson,
professor i informationsdesign vid
Mälardalens högskola*

Skruvade exempel konkretiserar kollektivavtal

L42 år har vi på PTK varit bra på att öka tryggheten för privatanställda tjänstemän genom att förhandla kollektivavtal. Men 30-åringar på jakt efter nytt jobb verkar i dag bry sig mer om friskvårdsbidrag än kollektivavtal. Vilket mandat kommer vi då att ha framöver, om de som tjänar på att ha avtal inte förstår hur bra det är?

Det var hög tid för oss att öka kunskapen om och förbättra attityden till kollektivavtal. Men hur förklarar man detta för en ung målgrupp i åldern 28–40 år? De verkade inte bry sig om våra begripliga foldrar.

Vi måste gå rakt på kärnan: pengarna. Pengarna som de kollektivavtalade försäkringarna ger de dagar du inte kan gå till jobbet, för att du till exempel är sjuk eller föräldraledig. Eller ska gå i pension.

Lösningen blev en webbplats med temat "Dina pengar. Med och utan kollektivavtal." Den skulle förklara det hela på ett begripligt sätt. När vi tog fram webbplatsen blev svaret på frågan "Ska det här vara en text" påfallande ofta nej. I stället konkretiserade vi kollektivavtalets sex försäkringsområden med hjälp av filmer, foton och fakta.

I filmerna leker vi med skillnaden så att en sjukling utan kollektivavtal får hålla arbetsmöten från sjuksängen, medan den med kollektivavtal lugnt kan klappa sin katt. Skruvat? Absolut.

Helt sant är däremot att sjuklingen med kollektivavtal får 90 procent av sin lön, medan den utan får nöja sig med pengarna från den allmänna sjukförsäkringen.

En webbplats om ett tungt ämne där experterna bara har använts som faktagranskare, kan det fungera? Ja, alldeles utmärkt, visade det sig. Vi

Ett exempel från knegdeg.se.

vann nämligen pr-priset Spinn för bästa samhällsinformationskampanj i höstas för vår webbplats knegdeg.se. Så här löd juryns motivering:

Vissa kommunikationsutmaningar kräver djärighet och mod och inte minst en rejält gångbar idé för att man ens ska överväga att ge sig på dem. Som att upplysa en yngre generation om fördelarna med kollektivavtal. Men PTK tog utmaningen och skapade en skinande kommunikationspärla av blytung materia.

Det var banne mig det finaste jag hört sen jag konfirmerades!

Emilia Emtell, språkkonsult och tf kommunikationschef på PTK

● ● **Vi måste gå rakt på kärnan: pengarna.**

Sverige har aldrig varit enspråkigt

Boken *Sveriges språk i siffror* har just utkommit i Språkrådets skriftserie. Mikael Parkvall, lingvist vid Stockholms universitet, har försökt kartlägga vilka språk som talas i landet och beräkna antalet modersmålstalare. I boken kan man läsa om svenska språket, svenska dialekter, minoritetsspråk, invandrarpråk och främmande språk. Sist i boken finns ett appendix med uppgifter om 100 språk som talas i Sverige och en förteckning över landets 290 kommuner med grundläggande uppgifter om språksituationen i varje kommun.

● Hur många språk talas i Sverige?

Det är omöjligt att veta eftersom det inte finns någon språkstatistik i landet, säger Mikael Parkvall. I boken har jag tagit med 150 språk som har minst 200 talare.

Språksituationen har förändrats kraftigt sedan mitten av 1900-talet, men Sverige är fortfarande mer språkligt homogent än de flesta länder i världen. Och Sverige har aldrig varit ett enspråkigt land – under stormaktstiden hade sannolikt mindre än hälften av landets befolkning svenska som modersmål.

● Varför har du skrivit den här boken?

För att ämnet är så intressant – och viktigt. Det behövs uppgifter om språkförhållandena i landet, till exempel för att planera för modersmålsundervisning, tolkbehov för enskilda språkgrupper eller utvärdering av revitaliseringsinsatser för de nationella minoritetsspråken.

Skrivrådet

Text och bild är siffrornas bästa vän

I dag när alla har konstant tillgång till ny information är det avgörande att vi på SCB har rätt verktyg för att nå ut med vår statistik och fånga läsarna. Hur hjälper vi dem att snabbt avgöra om informationen är värdefull nog att fördjupa sig i? En informativ rubrik eller bra s.k. visualisering kan vara nyckeln till att lotsa läsaren vidare i text och tabeller.

Vi statistiker förenklar med hjälp av bilder, diagram eller kartor. Med kartor illustrerar vi rumsliga samband som är svåra att upptäcka i rena tabeller eller traditionella diagram. Bra visualisering kan också underlätta förståelsen av mått och begrepp som annars riskerar att framstå som alltför abstrakta.

Här är ett exempel på hur den totala bebyggda ytan kan illustreras. Med kartans hjälp visas Sverige som ett glas som fylls upp med procentandelen bebyggd mark.

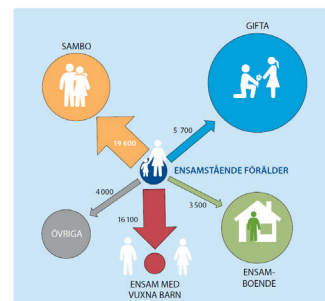
I vår populärvetenskapliga tidskrift *Välfärd* presenterar vi ny statistik om levnadsförhållanden och befolkningsutveckling, om arbetsliv, familjeliv, inkomster, utbildning, hälsa m.m.

I en artikel använder vi t.ex. flödesdiagram för att illustrera vilka som blivit ensamstående med barn under 18 år och vilka som gått från att ha varit ensamstående föräldrar. Genom att arbeta med piktogram, symbolstorlekar och bredd på flödespilarna beskrivs olika hushålls storlekar och flöden.

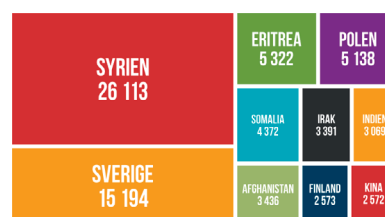
Den samlade bebyggda ytan i Sverige är 3 procent av landytan, vilket motsvarar knappt Skåne och Blekinge län.

...OCH FRÅN ENSAMSTÄENDE FÖRÄLDER TILL SAMBO
Antal personer som år 2013 var ensamstående med barn under 18 år, efter hushållstypning 2014

För att nå högstadie- och gymnasieelever med statistik kopplad till läroplanen har vi tagit fram webbplatsen *Sverige i siffror* (www.sverigeisiffror.scb.se). Där kan eleverna själva hitta fakta, jämföra, reflektera och se sammanhang. Vi använder här korta texter, interaktiva diagram och tilltalande layout.

Här får läsaren t.ex. snabb överblick

Invandring 2014 efter de vanligaste födelseländerna.

över de 10 vanligaste födelseländerna bland inflyttade till Sverige 2014.

Tester och publikrespons visar att vi verkar ha lyckats.

Det blir allt viktigare att presentera statistiken så att den väcker intresse och skapar omedelbar förståelse för faktainnehållet – de samhällsfenomen som vi studerar. Och detta behov kommer inte att minska, snarare tvärtom. Framtidens statistiker behöver därför även vara visualiseringsexperten.

Jonas Olofsson, statistiker och utredare, och Stefan Svanström, statistiker och GIS-expert, Statistiska centralbyrån

Språkgranskning – för bättre texter eller bättre skribenter?

Många myndighetstexter sänds på granskning till en språkexpert för att bli mer mottagaranpassade och lättlästa. Men språkgranskning kan få mycket olika resultat beroende på hur arbetet läggs upp.

● ● För att ta reda på vilka faktorer som påverkar har jag följt två fall med mycket olika upplägg. I det första sändes en nästan färdig text iväg för granskning och kom tillbaka med ändringsförslag för skribenten att ta ställning till. I det andra kom språkexperten in redan i utkaststadiet och möten hölls, då skribenten och språkgranskaren diskuterade texten och granskarens förslag.

I båda fallen såg skribenterna en klar nytta i att någon med fräsch blick upptäckte sådant som de själva hade blivit blinda för. Men skribenten i

det första fallet var besviken över att det hade hänt saker i texten som hen inte förstod och över att förslagen inte alltid gick att använda. Skribenten i det andra fallet var mycket mer entusiastisk och betonade hur bra texten till sist blivit och hur lärorikt arbetet hade varit.

Några faktorer verkar vara särskilt viktiga för hur utfallet blir:

- Om språkgranskaren kommer in tidigt i skrivandet kan hen plantera goda tankar för det vidare arbetet och påverka ”stora” saker som disposition och informationsurval. Kommer språkgranskaren in först på slutet är det dock varken möjligt eller önskvärt med några större ändringar.
- Om det är möjligt att gå igenom ändringsförslagen gemensamt ökar chanserna att slutresultatet blir bra. Ett förslag som skribenten inte förstår och inte får förklarat för sig kan lätt avfärdas som ett uttryck för klåfingrighet och bristande kompetens hos granskaren. Genom dialog kan aktörerna däremot förstå varandras perspektiv och hantera skilda åsikter, ibland genom att hitta en tredje lösning.
- Om skribenten får veta vad som ligger bakom svårbegripliga ändringsförslag är det också möjligt att hen kan lära sig något av arbetet. Att förstå hur en språkexpert resonerar kan lära skribenten att tänka analytiskt och distanserat om det egna skrivandet och om mottagaranpassning.

Det är alltså viktigt att den som beställer och planerar språkgranskning reflekterar över vad som egentligen är målet och hur det uppnås bäst. Handlar det ”bara” om att göra en text lite bättre? Eller finns det även tid och pengar för mer långsiktigt arbete med att utveckla skribentens kompetens?

*Andreas Nord,
språkkonsult och docent i nordiska
språk, Göteborgs universitet*

Språkfrågan

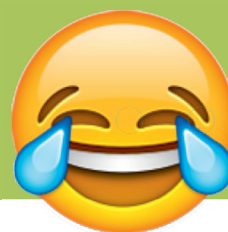
Emoji, smiley eller vad – och hur?

När Oxford Dictionaries utsåg årets ord 2015 föll valet på ett skrattande ansikte med glädjetårar. Förra årets ”ord” var alltså en bild, eller åtminstone en bildliknande figur. De dyker upp allt oftare, de små figurerna som hjälper oss att förmedla känslor i text. Men när kan man använda dem, och vad ska man kalla dem på svenska?

De finns flera olika benämningar på känslökonerna. Vanligast är *smiley* och *emoji*. *Smiley* får ofta engelskt plural-s, även på svenska, men det gör ordet svårt att böja (*smileysarna?*). Därför kan man i stället använda orden *smilis* eller *smajlis*, som passar in i svenskt böjningsmönster (*smilisarna, smajlisarna*). Även *emoji* böjs ofta med engelskt plural-s, men *emojier, emojierna* är formerna som rekommenderas av SAOL.

Emojier ersätter inte ord, men de kan i vissa fall komplettera och nyansera budskap i text. Att använda emojier är – lite förenklat – att visa känslor, och det passar inte i alla texter. Man får som alltid utgå från vem som ska läsa och i vilket sammanhang. I privata sms och chattar är känslökonerna mycket vanliga, men i mejl mellan kollegor är det inte lika självklart att de passar. I offentlig text lämpar de sig sällan, då de kan ge ett oseriöst intryck. I tryckt text ser man sällan emojier, men det finns undantag. ☺

Sunna Nygård, Språkrådet

Notiser

Demokratiutredningen föreslår folkmotion

ENSKILDA BÖR KUNNA väcka förslag till riksdagen, kommun- och landstingsfullmäktige genom att lägga upp en s.k. folkmotion på en central webbplats. Det är ett av förslagen i Demokratiutredningen som presenterades den 18 januari 2016. Ett annat förslag som väckt mycket diskussioner på förhand är förslaget att sänka rösträttsåldern till 16 år i kommunala val.

Svenskarnas förtroende för demokratis institutioner är fortsatt stark. Samtidigt visar opinionsinstitutet på ett stigande misstroende för de ”styrande”. Läs mer på www.demokratiutredningen.info.

Tips om artiklar

I den finska tidskriften *Språkbruk*, nr 4, 2015 (www.sprakbruk.fi):

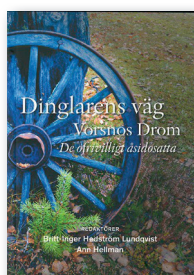
- *Hur ska vi hantera engelskan i våra texter?* Det diskuterar Ola Karlsson, Språkrådet, i en artikel. Han går igenom de viktigaste fallen av engelska inslag i dagens texter.

I skriftserien Text och samtalsstudier från Södertörns högskola: *Från social kategorisering till diskriminering*, 2015 (www.sh.se/publikationer). I numret finns bl.a. följande artiklar:

- *Punktualisering av islam, muslimer, svenskar och det svenska samhället: Diskriminering och privilegiering i kommentarsfältediskussioner*, Karin Hagren Idevall.
- *Vad är språklig diskriminering? En analytisk prövning av några pejoreringsteorier*, Mats Lundqvist.

Bok om resandefolket

I *Dinglarens väg — Vorsnos Drom* (Institutet för språk och folkminnen 2015) skildras resandefolkets historia utifrån resandes egna livsberättelser. Det är berättelser om samhällets övergrepp, skam och utanförskap, men också om fina minnen, en levande kultur och stark gemenskap.

Resande, eller resandefolket, räknas som en del av den nationella minoritetsgruppen romer. Gruppen har under sina minst 500 år i Sverige

förföljts och förminskats av samhällets maktinstanser. Redaktörer för boken är etnologerna Britt-Inger Hedström Lundqvist och Ann Hellman, som under flera års tid samlat in inspelningar med resande från olika delar av Sverige.

Resande, eller resandefolket, räknas som en del av den nationella minoritetsgruppen romer. Gruppen har under sina minst 500 år i Sverige

förföljts och förminskats av samhällets maktinstanser. Redaktörer för boken är etnologerna Britt-Inger Hedström Lundqvist och Ann Hellman, som under flera års tid samlat in inspelningar med resande från olika delar av Sverige.

Tjänstetitlar på engelska

HUR SKA *lektor* översättas till engelska? Och *professor*? *Prorektor*? Tjänstetitlar är svåra att översätta och högskolornas behov av råd och vägledning är stort. Universitets- och högskolerådet (UHR) har därför på sin webbplats publicerat en svensk-engelsk ordbok med termer av relevans för högre utbildning, bl.a. tjänstetitlar. www.uhr.se/publikationer/svensk-engelsk-ordbok.

Var kommer du ifrån egentligen?

I SVERIGE ÄR DET möjligt att styra vad man vill bli – alla kan skaffa sig en utbildning och ett bra yrke. Men samtidigt bedömer vi människor efter

ursprung, namn och hårfärg.

En grupp välutbildade kvinnor med invandrabakgrund berättar i boken *Sverige – en*

(o)besvarad kärlekshistoria (Wahlström & Widstrand 2016) om sin längtan efter att passa in, om smärtan i att alltid sticka ut, om viljan att förändra och ilskan över att inte räkna till. De vill visa hur fördomar mot kvinnor med invandrabakgrund har format deras tillvaro, men också hur motståndet och den dubbla identiteten har stärkt dem. Författare är Nivin Yosef, Lejla Hastor med flera.

Ur kalendariet

11 mars 2016: Språkforum. Språktidningens konferens om aktuella språkfrågor, i Stockholm.

18 mars 2016: Grammatikfestivalen.

Årets tema är *Talspråk*, i Göteborg.

28 april 2016: Språkrådsdagen. Språkrådets årliga konferens på temat *Språk som möts* med utdelning av klarspråkskristallen, i Stockholm.

3–5 november 2016: Clarity. Internationell klarspråkskonferens, i Wellington, Nya Zeeland.

Klarspråk.

Ett informationsblad från Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen.

Box 20057, 104 60 Stockholm
Ansvarig utgivare: Harriet Kowalski

Redaktör: Eva Olovsson

Tfn (växel): 08-442 42 00

E-post: klarsprak@sprakochfolkminnen.se

Webbplats: www.sprakochfolkminnen.se

facebook.com/sprakradet

twitter.com/sprakradgivning

Tryck: Lenanders Grafiska AB.